

Lausunto

22.01.2021

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Kielikoulutuspolitiikan verkoston (Kieliverkosto) lausunto luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Valtakunnallinen Kielikoulutuspolitiikan verkosto (Kieliverkosto) kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta koulutuspoliittiseksi selonteoksi. Tämä lausunto on Kieliverkoston tutkijoiden yhteistyössä laatima. Kieliverkoston lausunnossa kiinnitetään huomiota ennen kaikkea kansalliskielten, kielikoulutuksen tulevaisuuden ja kielivarannon sekä maahanmuuttajien koulutuksen näkökulmiin.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Koulutuspoliittinen selonteko on laaja ja kauaskantoinen dokumentti, jossa luodaan katsaus tämänhetkiseen koulutuksen kenttään ja sen tulevaisuuteen. On erityisen tärkeää, että koulutuksellinen eriarvoistumiskehitys pysäytetään ja kaikille Suomessa asuville taataan laadukkaat, tasa-arvoiset mahdollisuudet kouluttautua. On hienoa, että molemmat kansalliskielet sekä maahanmuuttajien koulutusta koskevat seikat näkyvät selonteossa kattavasti. Visio-osuudessa olisi kuitenkin tärkeää korostaa vielä entisestään tutkitun tiedon merkitystä ja sen roolia koulutuspoliittisessa päätöksenteossa.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen osalta selonteossa esitetään monia kannatettavia tavoitteita ja toimenpiteitä. Oppimistulosten laskuun, opettajien saatavuuteen sekä oppimiseen liittyen asenteiden laskuun on puututtava. Erityisesti maahanmuuttajien ja heikommassa sosioekonomisessa asemassa olevien perheiden lasten osallistumista varhaiskasvatukseen on tuettava. Lukutaidon, kriittisen lukutaidon ja lukuinnon kehittämiseen on panostettava myös tulevaisuudessa, ja oppilaiden taustan vaikutus oppimiseen on otettava lähempään tarkasteluun, jotta koulutuksellinen eriarvoistumiskehitys saadaan pysähtymään. Perusopetuksen on taattava

kaikille oppilaille riittävät perustaidot, mutta perustaitoja (esim. luku- ja kirjoitustaito) on voitava vahvistaa myös läpi elämän.

Eriyisen huolestuttavaa on tällä hetkellä maahanmuuttajaoppilaiden ja kantaväestöön kuuluvien oppilaiden erot oppimistuloksissa. Perusopetuksessa syntyneet erot heijastuvat jatko-opintoihin ja voivat sitä kautta heijastua laajemmin mahdollisuuksiin työllistyä ja olla aktiivinen kansalainen yhteiskunnassa. Tarvitaan resursseja oppimisen tukeen, kielitietoista opetusta sekä opettajankoulutuksen ja opettajien täydennyskoulutuksen kehittämistä esimerkiksi monikielisen pedagogiikan osalta. Oppilaat tarvitsevat kielellisesti tuettua opetusta. On syytä tarkastella suomi toisena kielenä -opetuksen käytänteitä: voisiko raja suomea toisena kielenä ja suomea äidinkielenä puhuvien opettamisen välillä olla matalampi? Voisiko oppilaita integroida samaan luokkaan jo paljon aiemmin? Miten kehitetään kasvatuksen ja koulutuksen rakenteita, jotta oppimistulosten eroihin voidaan vaikuttaa? Selonteossa esitetyt toimenpiteet maahanmuuttajaoppilaiden oppimisedellytysten ja koulu siirtymien turvaamiseksi sekä s2/r2-opetuksen kehittämisohjelma ovat ehdottoman tärkeitä ja kannatettavia. Toivomme, että S2/R2-opetuksen kehittämisohjelmaa kehitetään tiiviissä yhteistyössä kielen ja koulutuksen tutkijoiden ja opettajien kanssa.

Rahoituksen uudistamisen kannalta on kannatettavaa, että strategista ohjausta ja koordinaatiota vahvistetaan ja että perusrahoitusta vahvistetaan avustushakujen sijaan. Koulutuksen ja kasvatuksen kentän kehittäminen vaatii pitkäjänteisyyttä, eikä lyhyillä hankerahoituksilla pystytä välttämättä kehittämään pysyviä rakenteita.

Kaiken kaikkiaan on tärkeää edistää lasten ja nuorten oppimista ja osaamista kaikilla heidän osaamillaan kielillä. Siksi myös maahanmuuttajaoppilaiden mahdollisuudet kehittää osaamistaan ja ylläpitää kulttuuriaan omilla äidinkielillään on taattava.

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Toisella asteella maahanmuuttajien osaamisen tukeminen on erittäin tärkeä tavoite, jotta heille voidaan aidosti taata osaaminen ja jatko-opintomahdollisuudet ja sitä kautta osallisuus työelämään ja yhteiskuntaan. Toimenpide-ehdotus maahanmuuttajien opiskeluvalmiuksia tukevista opinnoista on tärkeä, mutta sen tulisi olla mahdollisuus myös lukiossa, ei vain ammatillisessa koulutuksessa. On varmistettava, että lukiokoulutus on ammatillisen koulutuksen tavoin aito vaihtoehto maahanmuuttajanuorille.

Yleissivistävien opintojen vahvistaminen ja arvostuksen kasvattaminen vahvistavat kaikkien opiskelijoiden jatko-opintomahdollisuuksia, sillä yleissivistävät opinnot tukevat kattavasti opiskelijoiden ammatillista osaamista. Yleissivistävien opintojen vahvistamisen ja arvostamisen on näytävä myös opetuksen arjessa: esim. kieliin ja muihin yleissivistäviin opintoihin on saatava lisää tunteja, niitä on integroitava ammatilliseen osaamiseen, eikä niitä tulisi nähdä vain pakollisena pahana osana ammatillista koulutusta. Lukion ja ammatillisen koulutuksen opintojen tuominen

lähemmäksi toisiaan on kannatettava toimenpide-ehdotus. Toisella asteella kansainvälisyyden vahvistaminen edellyttää koulutuksenjärjestäjiltä vahvempaa panostusta kieliin ja kielikoulutukseen.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

Kielitaito on yksi merkittävimmistä tekijöistä Suomeen jäämisen ja työllistymisen kannalta. Kansainvälisten opiskelijoiden integrointi yhteiskuntaan ja työelämään jo korkeakouluopintojen aikana vaatii kansalliskielten kurssien merkittävää lisäämistä. Jos tavoitteena on, että vuonna 2030 korkeakoulujen opiskelijoista on 15 % ulkomaalaisia ja että he työllistyvät Suomeen opintojen päätyttyä, on tärkeää, että he oppivat jo osaamiensa kielten lisäksi myös kansalliskieliä työelämän vaatimalla tavalla. Suomi/ruotsi toisena kielenä -opintoja on nivottava aiempaa tehokkaammin opiskelijoiden perusopintoihin ja myös edistyneille oppijoille on korkeakouluissa tarjottava kielikursseja. Näiden opintojen tarjonta hyödyttää myös Suomessa asuvia maahanmuuttajataustaisia korkeakouluopiskelijoita.

Lisäksi tohtorintutkintoa suorittavien ulkomaalaisten opintovaatimuksiin on lisättävä suomi/ruotsi toisena kielenä -opintoja velvoittavina. Myös korkeakoulujen kansainvälisen henkilöstön kansalliskielten taitoon tulisi kiinnittää huomiota. Korkeakoulujen kielistrategioihin tulisi kirjata kansainvälisen henkilöstön kansalliskielen osaamistavoitteet (esim. A2 kolmen maassaolovuoden jälkeen). (Vrt. Kotoutumiskoulutuksen kielitaitotavoite on B1 yhden vuoden opintojen jälkeen.) Asetettuja tavoitteita tulee seurattava.

Maahanmuuttajien ja muiden aliedustettujen ryhmien korkeakoulutukseen pääsyä on edistettävä systemaattisesti. Selonteossa mainittu saavutettavuussuunnitelma on tärkeä työkalu tämän edistämisessä. Maahanmuuttajien korkeakouluun valmentava koulutus sekä ohjauksen palvelut ovat tärkeitä.

Korkeakoulutuksesta on todella tärkeää huolehtia myös ruotsin kielellä.

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

-

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

Selonteosta käy ilmi, että vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat monilla paikkakunnilla merkittäviä maahanmuuttajien kouluttajia. Luku- ja kirjoitustaidon koulutus on osa aikuisten perusopetuksen koulutuskokonaisuutta. Haasteena on kuitenkin se, että luku- ja kirjoitustaitoa oppivista ei Suomessa ole toistaiseksi ollut saatavilla tilastoa, josta näkisi opiskelijoiden määrän ja esimerkiksi edistymisen tai koulutusta antavien oppilaitosten määrän. Vapaassa sivistystyössä luku- ja kirjoitustaitoa opiskelevat ovat luonnollisesti vain osa valtakunnallisesta eri oppilaitoksissa opetettavien

opiskelijoiden määrästä. Tämä tieto olisi kuitenkin tärkeää sekä tutkimuksen että koulutuksen pitkäjänteisen suunnittelun kannalta.

Lisäksi maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon koulutukseen tarvitaan enemmän rahoitusta, jotta koulutusta voidaan kehittää pitkäjänteisesti. Koulutusta on tärkeää kehittää molemmilla kansalliskielillä.

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

-

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Jotta maahanmuuttajaoppilaat voisivat hyödyntää oppimisessaan kaikkia osaamiaan kieliä, oman äidinkielen opetusta on kehitettävä kattavasti joka kunnassa. Opetushenkilöstön näkökulmasta oman äidinkielen opettajien kelpoisuuden määrittely on oltava keskeinen ja ensisijainen tavoite. Eri puolilla Suomea asuville maahanmuuttajaoppilaille on taattava yhtäläiset oikeudet saada oman äidinkielen opetusta pätevältä opettajalta, ja siksi oman äidinkielen opetusta tuleekin kehittää niin opetussuunnitelman, opetusjärjestelyiden ja -materiaalien sekä opettajien koulutuksen osalta. Kaiken kaikkiaan oman äidinkielen opetuksen kehittäminen on tärkeää koulutuksellisen tasa-arvon näkökulmasta.

Ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen ja koulutuksen osalta on tärkeää kerätä tietoa ja taata henkilöstön saatavuus.

Selonteossa todetaan, että opettajat tarvitsevat lisää osaamista mm. kieli- ja kulttuuritietoiseen kasvatukseen ja opetukseen ja tähän suunnataan lisävoimavaroja. Tämä on kannatettavaa. Kieli- ja kulttuuritietoinen kasvatus ja opetus eivät hyödytä ainoastaan maahanmuuttajataustaisia oppilaita, vaan kaikkia kieli- ja kulttuuritaustasta riippumatta. Oppilaille on oltava mahdollisuus hyödyntää kaikkia osaamiaan kieliä oppimisen kielinä, ja esimerkiksi tähän opettajat tarvitsevat koulutusta. Opettajien täydennyskoulutusta on tuettava kattavasti eri keinoin, jotta koulutus tavoittaa opettajat ja jotta koulutus olisi mahdollista työajalla.

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

-

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

-

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

On tärkeää, että ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet on huomioitu koulutuspoliittisessa selonteossa näin kattavasti ja niitä kehitetään suomenkielisen koulutuksen rinnalla yhdenvertaisena.

On kuitenkin huomioitava, että ruotsinkielisen koulutuksen tilannetta, tavoitteita ja toimenpiteitä kuvataan selonteossa erittäin yksikielisestä näkökulmasta, jossa kielet nähdään toisistaan erillisinä. Tutkimuksesta kuitenkin tiedetään, että monikielisyys on yksikielisyttä yleisempää ja koskettaa ihan jokaista ihmistä, kun käsitykset monikielisydestä ja kielellisistä resursseista ovat muuttuneet kielentutkimuksen myötä. Tutkimusten mukaan lapsen monikieliseksi kasvaminen hyötyy useampien kielten limittäisestä läsnäolosta ja käytöstä (ns. translanguaging). Asia on nykyisessä kielentutkimuksessa jo valtavirtaa. Ruotsinkielisten koulujen kaksikielisyttä/monikielisyttä olisikin hyvä tukea. Kaksi- ja monikielisestä koulutuksesta on tehty paljon tutkimusta, Suomessa esim. Tuuli From, Fritjof Sahlström, ja kansainvälisesti esim. Monica Heller, Ofelia García, Li Wei.

Selonteossa nostetaan esille, että ruotsinkielisen vähemmistön kielitaitovaatimukset ovat laajemmat kuin suomenkielisellä väestöllä, koska heidän tulee hallita molemmat kansalliskielet ja vähintään yksi vieras kieli. Kasvat kielitaitovaatimukset eivät koske kuitenkaan vain ruotsinkielistä väestöä, vaan selonteossa tulisi kiinnittää laajemminkin huomiota Suomen nykyiseen ja tulevaan kielivarantoon ja sen kehittämiseen koulutuksen avulla. On tärkeää, että riippumatta kieli- ja kulttuuritaustasta ihan kaikkien Suomessa asuvien lasten ja nuorten kieltenoppimiseen, monikielisyden tukemiseen ja monipuoliseen kielitaitoon, työ- ja elinkeinoelämän kielitaitotarpeisiin ja Suomen kielivarannon ylläpitämiseen ja kehittämiseen kiinnitettäisiin selonteossa vielä enemmän huomiota. Kielikasvatukseen ja kielikoulutukseen tulee tarjota lapsille ja nuorille mahdollisuuksia kehittää aktiivista, tilanteista ja monipuolista kielitaitoa varhaiskasvatuksesta korkea-asteelle.

On erittäin tärkeää, että selonteossa huomioidaan maahanmuuttajien mahdollisuus kotoutua suomalaiseen yhteiskuntaan myös ruotsiksi. Siksi toimivan ruotsinkielisen koulutusväylän tarjoaminen ja kehittäminen on kannatettava tavoite.

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

On todella tärkeää, että maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut on huomioitu koulutuspoliittisessa selonteossa vahvasti.

Koulutuspoliittisessa selonteossa kerrotaan, että laadukkaan suomi/ruotsi toisena kielenä -opintopolun luomiseksi käynnistetään kehittämisohjelma. Kun tätä kehittämisohjelmaa laaditaan ja sen tavoitteita konkretisoidaan, on hyvä huomioida, ettei S2/R2-opiskelijoita tulisi erottaa liiaksi suomi/ruotsi äidinkielenä -oppilaista. Olisikin parempi pohtia sitä, miten maahanmuuttajataustaiset oppijat integroidaan mahdollisimman pian tavalliseen luokkaan. Integrointia voidaan tukea esimerkiksi samanaikaisopetuksella niin, että oppija saa tarvitsemansa tuen. Kielellisesti tuettua opetusta tarvitaan riittävän pitkään. Integrointi vaatii opettajien osaamisen kehittämistä ja riittäviä tuen resursseja koulutukseen. Kehittämisohjelmassa on hyvä huomioida monikieliseksi kasvaminen

ja monien kielten limittäisen käytön salliminen yksikielisyyden normin sijaan. Kehittämisohjelman laatiminen kokonaisuudessaan on kuitenkin erittäin tervetullut ja kannatettava toimenpide, jotta opetuksen laatu ja tasa-arvo ympäri Suomen voidaan taata.

**Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät.
Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat**

Selonteossa on huomioitu, että kielitaito on keskeinen osa kansainvälisyysosaamista ja näin kielitaidolle tuleekin uusia vaatimuksia kansainvälisen yhteistyön myötä. Tämä on hyvin tärkeä asia. Selonteossa ei kuitenkaan huomioida ollenkaan ajankohtaista tutkimustietoa siitä, että suomalaisten lasten ja nuorten kieltenopiskelu on vähentynyt ja eriarvoistunut ja tämä kehitys jatkuu edelleen (ks. esim. Pyykkö 2017; tilastot; Kyckling, Ennser-Kananen, Saarinen, Vaarala & Suur-Askola 2019). Kielikoulutuspolitiikan verkosto (Kieliverkosto) julkaisee alkuvuodesta 2021 selvityksen, jossa on tarkasteltu laajasti kielikoulutuksen tilaa varhaiskasvatuksesta korkea-asteelle. Suomalaiset osaavat kärjistetyksi sanottuna pääasiassa englantia, tyydyttävästi ruotsia ja hyvin vähän muita kieliä. Tämä on vakava uhkakuva, joka tulisi huomioida koulutuksen kehittämisessä kattavasti. Kielikoulutukseen tulee tulevana vuosina panostaa merkittävästi niin valtioneuvoston, kuntien, opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen kuin lasten ja nuorten asenteiden ja motivaation tasolla, jotta Suomessa on tulevaisuudessakin eri kielten osaajia riittävästi ja monipuolisesti myös kansainväliseen yhteistyöhön.

On kuitenkin hyvä, että selonteossa huomioidaan myös, että maahanmuuttajien ja eri kieliä äidinkielenään puhuvien määrä on kasvanut. Maahanmuuton kasvu vaikuttaa selonteon mukaan kielikoulutuksen tarpeeseen vahvistaen samalla kansallista kielivarantoa. Tämä on totta, mutta samalla selonteon myötä tulisi pyrkiä tekemään konkreettista työtä sen eteen, että Suomessa jo nyt oleva kattava kielivaranto tulisi tunnustetuksi, tunnustetuksi ja hyödynnetyksi. Tällä hetkellä maahanmuuton myötä kasvanut kielivaranto on vaarassa jäädä piiloon. Maahanmuuttajien oman äidinkielen opetuksen kehittäminen on yksi konkreettinen teko, jolla maahanmuuttajien kieliä voidaan tehdä näkyväksi ja vahvistettua.

Kyckling Erja
Kielikoulutuspolitiikan verkosto (Soveltavan kielentutkimuksen keskus,
Jyväskylän yliopisto)